

elején Homeros tiszta mellképét látjuk a nápolyi muzeumban levő márvány mellszobra után, végén pedig a trójai királyiház családfáját és a trójai síkság térképét; az Odysseia-kiadás elején Homeros apothéosisát adja a British-muzeum márvány domborúműve után, végén pedig Ithaka térképét.

A két mű tanulmányozása közben helylyel-közzel fölmerült észrevételeimnek a következő kiadásra való tekintetből más helyen kifejezést adtam már. Itt szándékomhoz képest csupán a könyvek használatát tartva szem előtt teszek egy-két helyreigazítást. Így az II. XXXI. l. «Grote nézetének alkalmazása az *Iliasra*» áll, e h. «az *Odysseidára*». — U. o. a XXXII. l. a. 4. sorban «ellen» áll *elem* helyett. Az Od. IX. l. f. 10. sorban «szerette» van, e h. *szerzette*; a XXXIII. l. utolsó sorában «6» van 5 helyett. *Ithaka* térképén, minthogy a szerző *Schliemann* föltevését követi (XXXV. l.), nem a kellő helyen jelzi «A régi főváros romjai»-t; u. o. hibásan van írva *Neritos* (*Neriton* h.) s rajta maradt *Grotte*.

A *Bevezetések* stílusa magyaros, világos, szabatos és választékos. A szöveg gondos átnézésről tanuskodik. Általában iskolai Homeros-kiadásaink között örömmel üdvözölhetjük e két könyvet nem csak csinos kiállításánál, hanem tartalmi gazdagságánál fogva is. Csak az ígért «Jegyzetek», vagy legalább egy megfelelő szótár mielőbbi kiadását ohajtjuk még, hogy hozzájok fűzött reményünk avval is növekedjék.

CSERÉP JÓZSEF.

Magyar Könyvesház. Szerkeszti *Böngérfi János*. 1. sz. *Ilosvai Péter*. Elbeszéli *Böngérfi János*. Budapest, ifj. Nagel Ottó kiadása. 32 l. Ára 5 kr.

Soha irodalmunkban annyi gyűjteményes vállalat nem keletkezett, mint mostanában. Alig múlik el hónap, hogy vagy piros, vagy zöld, vagy sárga borítékban, vagy a spektroskop más színében be ne röppenjenek hozzánk valamely sorozatnak első füzetkéi. A sorozatok néha csak színben különböznek egymástól, néha árban, olykor irányban is, s szerkesztők és kiadók hol egyazon közönségnél versenyeznek, hol a közönség különböző rétegeiben igyekeznek piacot hódítani. E közművelődési tünet akkor is az irodalom terjeszkedésének és az ismeretek népszerűsítésének örvendetes jele, ha üzleti rugói vannak, s örülni kell, ha e téren üzleti verseny támadhatott. De a dolognak más oldala is van; a sorozatos vállalkozás elnyomja az egyéni munkát, s a rohamos «gründolás» e téren is könnyen túlságba mehet; több lesz a kis és nagy vállalat, mint

a mennyit szellemi erővel győznénk, s itt is beüt, legalább részlegesen a «krach».

Böngérfi János alapított legutóbb egy zöld borítékos gyűjteményt Magyar Könyvesház címmel, a szoros értelemben vett nép számára. A vállalatnak tehát nemcsak külön színű borítékja van, hanem külön közönségre is számít, sőt a maga terén határozott programot is tűz ki. Ezt a programot sokkal világosabban kifejezi a kiadói értesítés, mint a szerkesztő a zöld boríték belső oldalán. A szerkesztő úr azt mondja, hogy célja a sorozat füzeteiben a magyar költőket és írókat megismertetni a magyar néppel. Ez kissé homályos beszéd, hiszen a népet az irodalomból nem az írók érdeklik, hanem műveik; de a kiadó értesítése azt mondja, hogy «Böngérfi János tanár úr a magyar irodalomtörténetet kívánja ponyvára vetni», s «a rossz, káros ponyvairodalmat helyes, jóra való munkácskával kiszorítani».

Minthogy így egy komoly kiadó nagyobb szabású tervével állunk szemben, s a népirodalom és népművelődés ügyét illeti a kérdés, mivel továbbá a kiadó az egész társadalmat, a sajtót, az iskolát, az elüljáróságokat és hatóságokat, sőt a kormányt is felhívja a hazafias vállalat pártolására: némiképp a közérdek kívánja tőlünk, hogy ellenőrizzük a vállalat szoliditását.

Maga a cél dicséretes és nem lenne utolsó ambíció egy tehetséges és jóízű, jó tollú íróra nézve, egy áldozatra kész kiadó közreműködésével a népirodalmat művelni, a nép lelkét jó, erősítő szellemi táplálékkal ellátni. S a jelen esetben a buzgó kiadó megtette a magarészéről, hogy elég olcsón bocsátja árúba a füzeteket (3--6 kr.), úgy hogy e miatt a gyűjtemény könnyen terjedhet.

A vállalat szellemi részénél azonban egyelőre nem látunk kellő biztosítékot. Hogyan? — fogja eleve is kérdezni minden irodalomértő ember — Böngérfi János fogja a magyar irodalomtörténetet a ponyvára vinni? Ő fogja magyarázni a magyar költőket és írókat a népnek. Hol volt eddig e téren, hogy a tenger mélységéből egyszerre bukkant ki? A kiadó azzal nyugtat meg, hogy «egy-két évvel ezelőtt ugyancsak ő vitte ponyvára a magyar nemzet történetét, melyet 22 füzetkben szerencsés kézzel nyújtott a magyar népnek. Azt hisszük, Böngérfi úr avatott tolla most is eltalálja majd az útát a nép szívéhez és eszéhez».

Beszéljen a tett. Itt az első füzet. Maga Böngérfi úr írta s ismerteti benne Ilosvai Selymes Pétert. Nem tudjuk, a többi füzetet ki fogja írni, de ez az első «ismertetés» a legvásáribb munkák egyike s az irodalom minden igaz barátjának élénk tiltakozását hívja ki maga ellen; egyszerűsmind hiteles bizonyítvány arról, hogy a szerzőnek sem irodalmi, sem æsthetikai képzettsége, sem a nép irodalmi szükségletei iránt való érdeke nem arányos a feladattal.

«Ilosvai Selymes Péter. Elbeszéli Böngérfi János» — mondja a címlap, s tünődni fogsz, nyájas olvasó: vajjon mit beszél el Ilosvairól a szerző? Hiszen azt írja, hogy az írókat akarja megismertetni. Vajjon mit írhatott Ilosvairól, ha már vele nyitja meg a magyar költők pantheonját. Regényes korrajzot? A sovány adatokat ismerete világából és képzeletéből kiegészítve megrajzolta egy XVI. századbeli magyar iskola-mester és énekszerző alakját, küzdelmeit, pályafutását? Bemutatja a régi énekest, a mint meséivel a maga közönségét mulattatja? Megeleveníti Ilosvai legértékesebb meséjének, a Toldi-mondának összeaszott vázát, s megtestésíti benne a régi idők erkölcsi felfogását? Nem, t. olvasó, Böngérfi János nem bocsátkozik ilyen kockázatos vállalkozásba. Az ő könyvének a hőse nem Ilosvai, még csak nem is az Ilosvai Toldija, hanem az Arany János Toldija. A régi jó énekmondóról Böngérfi sem tud s nem is képzel többet mint te, sőt még annyit sem. Magát Ilosvait csak másfél lapon «beszéli el» a szerző, a legelavúltabb adatok nyomán.

Könyvet írt ugyan róla, de az első szava is az, hogy «Életéről vajmi keveset tudunk». Azt a keveset is ilyen formán mondja el:

Született Ilosván (milyen jól tudja!), a XVI. század elején. Eleintén tanítóskodott, azután fölsapott vándorénekesnek.

Szeretett verselni, de nem saját kora eseményeit, hanem «a régi nagy idők» jeles tetteit énekelte meg. Legtöbbet Kusalykó tájékán a Szilágyságban tartózkodott. Itt írta meg munkáinak legnagyobb részét. Némely versei *Idari Féter* név alatt jelentek meg. (Be jól tudja! S minő szép ugrások!)

Sokat írt, de munkái közül csak öt maradt reánk. Ezek közül három fordítás, kettő eredeti dolgozat.

Nagy Sándor históriáját 1548-ban szerzette hat részben Justinus és Curtius krónikáiból.

Ezután felsorolja többi munkáit is, ilyen szellemes rövidséggel, megjegyezve a nép nagy épülésére, mit merített Aristeasból és máshonnan Ilosvai. Toldiról is csak annyit mond, hogy sokkal nevezetesebb a másik, szerzeményénél, ez mentette meg nevét az elfeledéstől. Hogy miből írta, maga költötte-e stb. — arról szó sincs. Hanem elmondja Dugonicstól Vörösmartyn és Donászy Ferenczen (!) át Aranyig, kik dolgozták fel e tárgyat. Mintha mind e száraz és lelketlen adat érdekelné a népet!

Avagy tán többet ér a füzet második szakasza, mely Ilosvai Toldijáról szól? Ez a szakasz elég folyékony, de igen hézagos és felületes kivonat; mely nem hogy kiegészítette volna Ilosvai töredékességeit, hanem még azt is érthetlenné zsuGORÍtja össze, a mit Ilosvai szép részletességgel elmondott. Annyira hanyag az előadás, hogy a mese olvasója sokáig nem tudja, mely korban játszik a történet, napjainkban-e vagy századokkal ezelőtt; arról sem tájékozódunk, hogy a történet megindultakor Toldi

Lőrincz már nem élt. Azt mondja, hogy a vén Toldi fehér szakállából gúnyt űztek az ifjak, s «egyik molnárnak csúfolta, a másik halásznak». Hol kell ezen nevetni? Ezután két részletet ad az Ilosvai szövegéből, de minden átvezető tájékoztatás nélkül és elég sok hibával.

Az egész tehát, a mit a szerző Ilosvairól «elbeszél», természetlen és a nép számára érthetetlen beszéd.

De hátra van még a fekete leves.

Mindez t. i. csak 8¹/₂ lap. A füzetnek csak egy harmada kapcsolatos Ilosvai névvel, *kétharmada pedig semmi más, mint a Toldi Szerelmének kivonata*. Valóban a szerző a címmel csak elburkolja a tartalmat, melylyel megtöltötte és érdekessé igyekszik tenni füzetét. Félrevezeti a népet, melynek elbeszélést ígért bizonyos Ilosvai Selymes Péterről (e név elég hívogató), s félrevezeti az irodalomismerőket, midőn Arany portékáját idegen czégér alatt árúlja. A szerző eljárása nem sokkal őszintébb, mint a ponyvairodalom hírhedt versgyártóié.

Az irodalmi tisztesség szempontjából nincs kifogásunk az ellen, hogy valamely költői remekmű meséjéből kivonatot készítsen valaki s azt terjessze; de nevezze a munkát annak, a mi valósággal a munka, s ne tegyen arra, a mi kivonat, eredeti vignettát.

Könnyebben esik a «szerző» lelkének, ha még ezt a szakaszt sem igazi névvel nevezi. Azt a címet adja neki: «Mutatvány Arany János Toldijából»; pedig a Toldi-trilogia egész szövegéből csak egy betét-dalból van egy versszaknyi mutatvány. Semmi más ez, mint kivonat. De meg kell adni, az egész füzetben ez a legsikerültebb rész. Előadása folyékony és könnyed, s átsugározta valamit Arany János meséjének szépségeiből; a nép e részben találni fog még valami élvezetet. De az előadás könnyűségében sincs sok köszönet. Böngérfi leszereli a mesét a cselekvény finom lélektani rugóitól, elszínteleníti a jellemeket, letörli a kor zománczát, kiirtja a történet hangjából a mélyebb, fenséges, tragikus, lelkes accordokat, mindent egy kis változatú, népieskedő mesemondó hangon mond el, s Toldi alakjának egész világitását meghamisítja. Így ismerteti Böngérfi úr a magyar költőket és írókat.

Előadásának népies zamatára nagyon büszke lehet a szerző; úgy látszik, el is van egy kissé kaptva. Meg kell egyszer mondani, hogy az ilyen népiesség sem nem tiszta, sem nem ízléses. «Bátyja szidalmait még csak eltúrta — írja Toldiról — hanem mikor a szolgák is kötekedtek vele, úgy megütötte az egyiket, *hogy még az eget is böngőnek nézte*. A gyilkosságba esett legény a réteken és nádasokban bújdosott». A kifejezés nemcsak nem ízléses, de nem is találó, s épen nem foglalja magában azt, hogy a szolga meg is halt. A köntös újjal leütött három apród azt sem mondja, hogy «kukk» stb. stb. Böngérfi bizonyynyal nem tudja, minő nézetei voltak épen Arany Jánosnak e népiességről és a népköltő, nép-

író feladatáról, s mennyire ki nem állhatta a Vas Gereben-féle komázó népies hangot.

A füzetben egy pár rossz fametszet is van. Az egyik (lovagi bajvívás, egyik lovag megböki a másikat, az meg türelmesen állja) háromszor van ismételve: a borítékon, a címlapon és a szövegben. A másik csak egyszer fordul elő, de elég is az; a bika jobb benne, mint Toldi, a kinek alakjánál csak az a kuvasz kutya jámborabb, a mely a bikát ugatja és szelindeknek képzei magát. Szóval a képek sem szégyenítik meg a szöveget.

Az «értesítés» szerint a középiskolai tanuló ifjúság is haszonnal olvashatja az egyes füzeteket. «Azt akarjuk — szól — hogy az ifjúság mintegy játszva tanulja meg nemzeti irodalmi történetünket.» Micsoda felfogása a középiskolai irodalomtanításnak! Játszva tanulhat a középiskolai tanuló, de nem a füzetekből, hanem e füzeteken. Valamire való középiskolai tanulónak az Ilosvai-füzet csak az önérzet gyönyörét szerzi meg.

A vállalatnak eszméje szép, de kivitele szerencsétlen. Ha becsülettel élni akar, mentül elébb és mentül gyökeresebben meg kell változnia.

N. L.

A lélektan alapvonalai. Írta: *Wundt Vilmos*. A második kiadás után fordította: *Rácz Lajos*. Budapest. Franklin-társulat. 1898. 312. l. Ára: 2 frt.

Az újabbkori bölcsészet sokféle alakulása és iránya közül mai napság leginkább az talál erősebb viszhangra, mely lelki életünk mi voltát a tapasztalat pontos adatai és a természettudományok kutatása alapján iparkodik földeríteni. A mai bölcsészeti irányok a század első felében oly uralkodó hatást gyakorolt Hegel- és Herbart-féle tanoknak megkerülésével egyenesen Kanthoz térnek vissza, hogy ennek gondolkodásával és rendszerével, de főleg negatív-bíráló és rationalis elveivel a természetbölcsészetnek kaput nyissanak. A Kant elméleteiből való kiindulással ő lett a mai bölcsészet atyamesterévé. Tulajdonképen nem annyira eredeti irányokkal és elméletekkel, mint inkább a Kant philosophiájának a tapasztalatsegíttette tartalmasabb és pozitívabb elmélyítésével találkozunk. A metaphysikus fölött a természettudós kerekedett hatalomra. Megczáfolva és üldözve mindennemű speculatiót, kereken a pozitív eredményekre hivatkozik és a természettudományokkal szövetkezve a bölcsészetnek szigorúan tudományos jellegét hangoztatja. A hol pedig a természettudomány eszközeinek, kísérleteinek még eddig nem egyetemesen kielégítő volta mellett kézzel nem fogható jelenségekre